

ՀՀ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ, ԳԻՏՈՒԹՅԱՆ, ՄՇԱԿՈՒՑԹԻ ԵՎ ՍՊՈՐՏԻ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ
«ՎԱՆԱՋՈՐԻ Հ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հաստատված է ամբիոնի նիստում

Պատմության

ամբիոնի անվանումը

Ամբիոնի վարիչ Ֆելիքս Մովսիսյան Վազգենի

/Ա.Ա.Հ/

Արձանագրություն № 9

« 23 » հունվարի 2023 թ.

Պ/մ-004- ԽՍՀՄ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆԵՐԸ

Դասիչ, դասընթացի անվանում

ՌԻՍՈՒՄՆԱՄԵԹՈՂԱԿԱՆ ՓԱԹԵԹ

Մասնագիտություն՝

/դասիչ, մասնագիտության լրիվ անվանումը/

022201.00.7 – Պատմություն

Կրթական ծրագիր՝

/դասիչ, կրթական ծրագրի լրիվ անվանումը/

022201.01.7 – Պատմություն

Որակավորման աստիճան՝

/բակլավր, մագիստրատուրա/

մագիստրոս

Ամբիոն՝

/ամբիոնի լրիվ անվանումը/

Պատմության

Ուսուցման ձևը՝

/առկա, հեռակա/

առկա

Կուրս/կիսամյակ

առկա՝ մագիստր. 1-ին կուրս, 2-րդ կիսամյակ

Դասախոս(ներ)՝

/անուն, ազգանուն/

Ֆելիքս Մովսիսյան

Էլ. hwugt/utp_felmov@mail.ru

Վանսաձոր- 2024թ.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

1.	Դասընթացի դերը և տեղը կրթական ծրագրում	3
2.	Դասընթացի նպատակը և խնդիրները	3
3.	Դասընթացին մասնակցելու նախնական մուտքային գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները	4
4.	Դասընթացի կրթական վերջնարդյունքները	
5.	Դասընթացի դերը կրթական ծրագրի շրջանավարտների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորման հարցում ըստ աշխատաշուկայի պահանջների	
6.	Դասընթացի ծավալը, ուսումնական աշխատանքի տեսակները, արդյունքների ամփոփման ձևերը	
7.	Ուսումնական աշխատանքները տեսակները	
8.	Դասավանդման մեթոդներ	
9.	Ուսումնառության մեթոդները	
10.	Դասընթացի համառոտ բովանդակությունը, ուսումնական աշխատանքի ծավալը	
11.	Ուսումնամեթոդական գրականության ապահովման քարտ	
12.	Դասընթացի ուսումնամեթոդական քարտ	
	12.1. Դասախոսությունների ուսումնամեթոդական քարտ	
	12.2. Գործնական աշխատանքների /սեմինար պարապմունքների ուսումնամեթոդական քարտ	
	12.3. Լաբորատոր աշխատանքների ուսումնամեթոդական քարտ	
	12.4. Ինքնուրույն աշխատանքների ուսումնամեթոդական քարտ	
13.	Դասընթացի նյութատեխնիկական միջոցների ապահովում	
14.	Գնահատում	
	14.1. Ուսանողների գիտելիքների ստուգում	
	14.2. Հարցաշար	
	14.3. Գնահատման չափանիշներ	
15.	Դասընթացի համառոտ նկարագրիչ	

ԲԱՑԱՏՐԱԳԻՐ

1. Դասընթացի դերը և տեղը կրթական ծրագրում¹.

«ԽՄՀՄ առաջնորդներ» դասընթացը կարևորվում է պատմության բնագավառում մասնագետների պատրաստման գործընթացում, ներառված է «022201.01.7 – Պատմություն» կրթական ծրագրի ուսումնական պլանի «Մասնագիտական» կրթամասում:

2. Դասընթացի նպատակը և խնդիրները.

2.1. Դասընթացի նպատակն է.

«ԽՄՀՄ առաջնորդները» դասընթացի դասավանդումը նպատակ է հետապնդում հանգամանորեն ներկայացնել խորհրդային պետության առաջնորդների գործունեությունը՝ խորհրդային իշխանության կազմավորումից սկսած մինչև ԽՄՀՄ փլուզումը: Կարևորվում է ԽՄԿԿ գործունեությունը սոցիալիզմի կառուցման գործում և նրանում ԽՄՀՄ յոթ առաջնորդների դերակատարումը: Ժամանակակից ռուսական պատմագրության ձեռքբերումների, նորահայտ արխիվային փաստաթղթերի և գնահատականների հիման վրա ներկայացվում է ԽՄՀՄ-ում քաղաքական իշխանության համար պայքարի կրեմլյան «դավադրությունները» և դրանց արդյունքում իշխանության եկած քաղաքական գործիչների գործունեությունը, բացահայտվում է խորհրդային պետության և ԽՄԿԿ առաջնորդի ձևավորման գաղափարախոսական հիմնավորումն ու անհրաժեշտությունը, տրվում է այդ առաջնորդների քաղաքական դիմանկարը:

2.2 Դասընթացի խնդիրներն են.

1. Ուսանողներին ծանոթացնել Խորհրդային միության 7 առաջնորդների կյանքին և գործունեությանը:
2. Խորացնել և ընդլայնել ուսանողների ընդհանուր տեսական գիտելիքները պատմության վերաբերյալ:
3. Ուսանողներին սովորեցնել գիտելիքներն ու ունակությունները կիրառել պրակտիկ գործունեության մեջ:
4. Նախապատրաստել հետագա մասնագիտական գործունեության:

3. Դասընթացին մասնակցելու նախնական մուտքային գիտելիքները, կարողությունները և հմտությունները .

«ԽՄՀՄ առաջնորդները» դասընթացին մասնակցելու կարևոր նախապայման է ուսանողների մոտ Համաշխարհային պատմության և Ռուսաստանի պատմության իմացությունը, փաստերը համադրելու և վերլուծելու կարողությունների առկայությունը:

¹ Ներկայացվում է դասընթացի կարևորությունը տվյալ կրթական ծրագրի խնդիրների լուծման հարցում և տեղը ուսումնական պլանում ըստ կրթաբլոկների

4. Դասընթացը ձևավորում է հետևյալ կրթական վերջնարդյունք(ներ)² և կոմպետենցիաները.

«ԽՄՀՄ առաջնորդները» դասընթացի ուսումնասիրման արդյունքում ուսանողի ակնկալվող վերջնարդյունքներն են. Դասընթացի ավարտին ուսանողը պետք է.

1. Իմանա ԽՄՀՄ առաջնորդների գործունեության մասին, կարողանա ճիշտ ներկայացնել նրանց քաղաքական դիմանկարը,
2. Կարողանա գնահատել ԽՄՀՄ առաջնորդների գործունեությունը,
3. Կարողանա բացահայտել ԽՄՀՄ առաջնորդների դերը 20-րդ դարի քաղաքական գործընթացներում
4. Ունակ լինի կատարել պատմագիտական վերլուծություններ և ձեռք բերած գիտելիքները կիրառել գործնականում:

Դասընթացի ուսումնասիրման արդյունքում ուսանողը ձեռք կբերի հետևյալ կոմպետենցիաները.

Ա)Ընդհանրական կոմպետենցիաներ

- ✓ վերլուծելու և սինթեզելու ունակություն
- ✓ կազմակերպելու և պլանավորելու ունակություն
- ✓ հենքային և ընդհանուր գիտելիքներ
- ✓ մասնագիտական ոլորտի գիտելիքների հիմունքներ
- ✓ քննադատական վերլուծության և ինքնաքննադատման ունակություն
- ✓ թիմային աշխատանք
- ✓ գիտելիքները գործնականում կիրառելու կարողություն
- ✓ հետազոտություններ կատարելու ունակություններ
- ✓ սովորելու ունակություն
- ✓ նոր գաղափարներ առաջ քաշելու ունակություն
- ✓ ինքնուրույն աշխատելու ունակություն

Բ)Առարկայական (մասնագիտական) կոմպետենցիաներ (ՄԿ)

- ✓ կարողանա կատարել բազմաբնույթ գիտելիքների համակարգում և տեսական վերլուծություն
- ✓ կարողանա համադրելու պատմական փաստերը և համակողմանի գնահատել երևույթները
- ✓ ունենա սկզբնաղբյուրների հետ աշխատելու հմտություններ
- ✓ կարողանա կոնկրետ տեսական գիտելիքները կիրառել պատմական իրողությունները հասկանալու համար
- ✓ կարողանա պատմական կոնկրետ փաստերն ու երևույթները բացահայտել ընդհանուր տեսությունների, գաղափարների տեսանկյունից
- ✓ ունենա պատմագիտական հետազոտություններ կատարելու ունակություններ

² <http://www.vsu.am/karg/ararkayakan-nkaragir-17.pdf>

Լրացվում է «Առարկայի նկարագրի մշակման ռազմավարության» կոմպետենցիաների ցանկին համապատասխան:

5. Դասընթացի դերը կրթական ծրագրի շրջանավարտների գիտելիքների, կարողությունների և հմտությունների ձևավորման հարցում ըստ աշխատաշուկայի պահանջների³.

«ԽՄՀՄ առաջնորդներ» դասընթացից ձեռք բերված գիտելիքներն և հմտությունները շրջանավարտը կարող է կիրառել պատմության բնագավառում մասնագիտական գործունեության ընթացքում, ուսումնական հաստատություններում աշխատելու, կրթությունը շարունակելու և պատմագիտության բնագավառում գիտական հետազոտություններ կատարելու նպատակով:

6. Դասընթացի ծավալը, ուսումնական աշխատանքի տեսակները, արդյունքների ամփոփման ձևերը

Չափանիշ	Առկա ուսուցման համակարգ	Հեռակա ուսուցման համակարգ
Դասընթացի ընդհանուր աշխատատարությունը (կրեդիտ /ընդհանուր ժամաքանակ)	6 կրեդիտ/180 ժամ	

Աշխատանքի տեսակը	Ժամաքանակ	Ժամաքանակ
Դասախոսություն	48	
Գործնական աշխատանք		
Մեմինար պարապմունք	24	
Լաբորատոր աշխատանք		
Ինքնուրույն աշխատանք	108	
Ընդամենը	180	
Ստուգման ձևը (ստուգարք/ ընթացիկ քննություն/ հանրագումարային քննություն)	ընթացիկ քննություն	

7. Ուսումնական աշխատանքների տեսակները⁴.

- **Դասախոսությունը** դասախոսի կողմից դասընթացի ծրագրի շրջանակներում գիտական-տեղեկատվական թեմայի վերաբերյալ տրամաբանորեն կառուցված, հետևողական ու պարզ խոսքի շարադրանքն է, որի նպատակն է ուսանողին տալ համապարփակ գիտելիքներ: Դասախոսը վերլուծում, մեկնաբանում է թեմայի առավել կարևոր, դժվար ընկալելի, հանգուցային հարցերը: Դասախոսությունը ուսանողի առջև ուրվագծվող գիտական մի ճանապարհ է, որը նա կարող է միայն անցնել գիտական գրականության ընթերցանության, ուսումնական բնույթի այլ պարապմունքների և ինքնուրույն կատարած աշխատանքների շնորհիվ: Դասախոսը

³ Նշվում է, թե տվյալ դասընթացի յուրացման, ամփոփման արդյունքում ձեռքբերված գիտելիքները, հմտությունները և կարողությունները աշխատաշուկայի որ բնագավառներում և ոլորտներում կարող է շրջանավարտը կիրառել

⁴ Թողել այն տեսակը, որը տվյալ դասընթացի դասավանդման համար նախատեսված է: Դասավանդողը կարող է նկարագրությունը փոխել կամ լրացումներ կատարել:

պետք է խթանի ուսանողի ակտիվ իմացաբանական գործունեությունը, նպաստի նրանց ստեղծագործական մտածողության ձևավորմանը: Ուսանողը նույնպես պետք է լինի դասախոսության ակտիվ մասնակից: Ուսանողը դասախոսությանը ներկայանալուց առաջ պետք է ծանոթացած լինի տվյալ դասին ներկայացվող թեմային, որպեսզի կարողանա մասնակցել ուսումնական գործընթացին:

- **Մեմինար պարապմունքները** խմբային պարապմունքների հիմնական տեսակներից է, որի ընթացքում ուսանողը սովորում է բանավոր շարադրել նյութը, պաշտպանել իր տեսակետները և եզրահանգումները: Մեմինարի ընթացքում ուսանողները քննարկում, պատասխանում են թեման, զեկույցները և ռեֆերատները, որոնք հանձնարարել է դասախոսը:

Մեմինարին պատրաստվելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել հիմնական և լրացուցիչ գրականություն տվյալ թեմայով: Գրականության ուսումնասիրությունից և համառոտագրումից հետո պետք է կազմել պլան՝ բանավոր պատասխանի համար, ապա մտածել էլույթի բովանդակության հարցադրումների և պատասխանների մասին:

- **Ինքնուրույն աշխատանքը** ուսանողների ուսումնական, գիտահետազոտական աշխատանքն է, որն իրականացվում է դասախոսի առաջադրանքով և մեթոդական ղեկավարությամբ, բայց առանց նրա անմիջական ղեկավարության:

Ինքնուրույն աշխատանքի տեսակներն են⁵

- **Ռեֆերատ** – ուսանողների ինքնուրույն գրավոր, որտեղ ուսանողը շարադրում է որևէ հարցի կամ թեմայի էությունը՝ հենվելով գրական աղբյուրների վրա (դասագրքեր, ձեռնարկներ և այլն):
- **Կլոր սեղան** – ինքնուրույն աշխատանքի ձևին բնորոշ է թեմատիկ բանավեճի համադրումը խմբային աշխատանքի հետ:
- **Կոնկրետ իրավիճակների վերլուծություն** – ուսանողների ակտիվ գործունեության կազմակերպման ամենաարդյունավետ և տարածված ձևերից մեկն է, որը զարգացնում է մասնագիտական և կեցությանը վերաբերող տարբեր հարցերի վերլուծության կարողությունը:
- **Նախագծերի մեթոդ** – ուսումնաձանաչողական, ստեղծագործական կամ խաղային համատեղ գործունեության տեսակ է, սովորող-գործընկերների միջև, որոնք ունեն ընդհանուր նպատակ և համաձայնեցված միջոցներ՝ ուղղված որևէ խնդրի լուծման կամ որոշակի արդյունքի ձևակերպման:
- **Զեկույց** – որևէ գիտական կամ հետազոտական թեմայի շուրջ կատարած եզրակացությունների, ստացած արդյունքների ներկայացում ուսանողի կողմից:

8. **Դասավանդման մեթոդներն են**⁶ դասախոսություն-քննարկում, թեմատիկ սեմինար, սեմինար-բանավեճ, գործնական աշխատանք՝ անհատական և խմբային, ուսուցում գործողությամբ, իրավիճակային խնդիրների վերլուծություն, գործարար խաղեր, խաղայնացում

9. **Ուսումնառության մեթոդներն են**⁷ մտքերի քարտեզագրում, թիմային քննարկում, իրադրությունների վերլուծություն, համեմատման և համակարգման սխեմաների կազմում, հետազոտության արդյունքների վերաբերյալ եզրակացության ներկայացում

⁵ Թողել այն տեսակը, որը տվյալ դասընթացի դասավանդման համար նախատեսված է: Դասավանդողը կարող է նկարագրությունը փոխել կամ լրացումներ կատարել:

⁶ Ներկայացված են օրինակներ: Դասավանդողը կարող է նկարագրությունը փոխել կամ լրացումներ կատարել:

⁷ Ներկայացված են օրինակներ: Դասավանդողը կարող է նկարագրությունը փոխել կամ լրացումներ կատարել:

10. Դասընթացի համառոտ բովանդակությունը, ուսումնական աշխատանքի ծավալը՝ ըստ բաժինների և թեմաների⁸.

h/h	Թեմա (բաժին)	Ուսումնական աշխատանքի ժամաքանակն ըստ տեսակների				
		դասախոսություն	սեմինար պարապրազներ	գործնական աշխատանք	լաբորատոր աշխատանք	Ինքնուրույն աշխատանք
1.	XX դարի չար հանճարը՝ Վ. Ի. Լենին	8	4			16
2.	Ի.Վ. Ստալին. Հաղթարշավ և ողբերգություն	8	4			16
3.	Ն.Ս.Խրուշչով՝ ազդակային բարենորոգիչը	8	4			16
4.	Լ.Ի.Բրեժնև՝ մարշալը, «հերոսը», դափնեկիրը	6	2			14
5.	Յու. Վ. Անդրոպով՝ ՊԱԿ-ի երկարամյա ղեկավարը	6	4			14
6.	Կ.Ու. Չերնենկո՝ կուսակցության աստիճանավորը	6	2			14
7.	Մ.Ս. Գորբաչով՝ վերջին լենինյանը	6	4			14
ԸՆԴԱՍԵՆԸ		48	24			108

11. Ուսումնամեթոդական գրականության ապահովման քարտ

h/h	Անվանումը/հեղինակ	Հրատարակության տարի
Պարտադիր գրականություն (ՊԳ)		
1.	Абрамова О., Бородулина Г., Колоскова Т., Между правдой и истиной, С. Петербург,	1998

⁸ Նման է օրացուցային պլանին

2	Авторханов А. Сила и бессилие Брежнева. Посев.	1976.
3	Авторханов А. Загадка смерти Сталина.Главы из книги /Новый мир/. но. 5.	1991
4	Аджубей А.Те десять лет. М.	1990.
5	Аджубей А. и др. Лицом к лицу с Америкой. М.	1960.
6	Антонов-Овсеенко. Карьера полача.Омск.	1991.
7	Александров-Агентов А. М., От Коллонтай до Горбачева, М.,	1994.
8	Аллилуев Владимир. Хроника одной семьи. Аллилуевы Сталин, М.	2002.
9	Аллилуева С. Только один год.Нью-Йорк.	1970.
12	Аллилуева С., Далёкая музыка, М.,	1992.
13	Аллилуева С., Двадцать писем к другу, Лондон,	1967.
14	Арутюнов А. Досье Ленина без ретуши. М.	1999.
15	Арутюнов А., Феномен Владимира Ульянова (Ленина), М.,	1997
16	Арутюнов А., Ленин, Т. 1-2, М.,	1999.
17	Арин О. А., Россия в стратегическом капкане, М.,	1997.
18	Арбатов Т. А. Затянувшееся выздоровление. М.	1991.
19	Афанасев В., Клепникова Е., Заговорщики Кремля, М.,	1991.
20	Афанасев В., Четвертая власть и четыре генсека, М.,	1994.
21	Бакатин В., Избавление от КГБ, М.,	1992, 267 с.

22	Бажанав Б., Воспоминание, М.,	1990.
23	Бердяев Н. А., Истоки и смысл русского коммунизма, М.,	1955.
24	Берия С., Мой отец-Лаврентий Берия, М.,	1994.
25	Бобков Ф. Д., КГБ и власть, М.,	1995.
26	Болдин В. И., Крушение пьедестала, М.,	1995.
27	Брежнев Л., Воспоминания, М.,	2005.
28	Брежнев Б. Кремль. 20-е годы. /Оганек/ но. 38-40.	1989.
29	Брутена К.Н., Несбывшееся. Неравнодушные заметки о перестройки, М.,	2005.
30	Бурлацкий Ф., Глаток свободы, М.	1997, 559 с.
31	Бушков А. Сталин. Красный монарх. М.,	2017.
32	Был ли Ленин немецким агентом ?, СПб,	1994.
33	Валентинов Н., Малоизвестный Ленин, Париж,	1972.
34	Возвращенные имена. Сборник.М.	1989.
35	Волкогонов Д. А., Ленин-Политический портрет. В 2-х книгах. М.,	1994.
36	Волкогонов Д. А., Семь вождей, книга 1, книга 2, М.,	1997.
37	Воротников В. М. А было так... Из дневника члена Политбюро ЦК КПСС.М.	1995.
38	Буденная М. Страницы большой жизни. М.	1981.
39	Буденная Н. С. Старые истории.М.	1984.

40	Валентинов Н. О Ленине. Нью-Йорк.	1991
41	Васильов А. Холопов Б. Сталин. Тень не уходит. "Дружба народов". но. 3.	1991.
42	Васильовский И. Романовы от Михаила до Николая. Ростов-на-Дону.	1993.
43	Геллер М.Я., Победа гласности и поражение перестройки советского общества.	1997
44	Гдлян Т., Иванов Н., Кремлевское дело. Ростов-на-Дону,	1994
45	Горбачев М. С., Августовский путч, М.,	1991.
46	Горбачев М. С., Декабрь 91. Моя позиция, М.,	1991.
47	Горбачев М. С., Жизнь и реформы, В двух книгах. М.,	1995
48	Горбачев М. С., Перестройка и новое мышление для нашей страны и всего мира, М.,	1987.
49	Горбачев М. С., Размышление о прошлом и будущем	1998, 2002
50	Два взгляда из-за рубежа. Переводы. М.	1990.
51	Деркач О., Быков В., Горбачев. Перспектива переживавших перестройку, М.	2009.
52	Джон Кит, Алтер Литвин. Эпоха Иосифа Сталина в России, М.	2009.
53	Джугашвили Галина, Тайна семьи вождя, М.	2007.
54	Дзержинская С.С. В годы великих боев. М.	1995.
55	Добрынин А. Ф., Сугубо доверительно. Посол в Вашингтоне при шести президентах США (1962-1986), М.,	1996.
56	Докучева С. Москва. Кремль. Охрана. М.	1995.
57	Грачев А., Дальше без меня: Уход президента, М.,	1994.

58	Гришин В. В., От Хрущева до Горбачева, М.,	1996.
59	Громико А. А., Памятное, М.,	1988.
60	Ельцин Б., Записки президента, М.,	1994.
61	Ельцин Б., Исповедь на заданную тему, М.,	1990.
62	Зиновьев А.А., Пост коммунистическая Россия, М.	1996
63	Зиновьев А.А., Смута, М.	1995
64	Клинге А. Ленин. Самая правдивая биография Ильича. М.	2017
65	Кремлев С. Ленин в 1917 году. Кто действительно развалил империю. М.	2017
66	Кузнецhevский В. Сталин, М.	2017
67	Латышев А., Рассекреченный Ленин, М.,	1996
68	Лапшин А. Роковая схватка. М.	1997
69	Ленин В. И., Биографическая хроника, Т. 1-2, М.,	1970
70	Лигачев Е., Кто предал СССР, М.,	2010
71	Лосев Макс. Ленин. Пикантные подробности, С. Петербург,	2009
72	Лопухин Ю. М., Болезнь, смерть и бальзамирование Ленина, М.	1997, 2011
73	Лукьянов А., Август 91, М.,	2009
74	Медведев В., Человек за спиной, М.,	1991
75	Медведев В. А. В команде Горбачева. М.	1994
76	Медведев Р., Генсек с Любянки, М.	1994
77	Медведев Р., Личность и эпоха. Политический портрет Л. И. Брежнева, М.	1991
78	Медведев Р., Они окружили Сталина, М.	1990
79	Медведев Р., Политические портреты. Ставрополь.	1990

80	Медведев Р., Свита и семья Сталина. Москва- Пермь..	1989
81	Мальков П. Записки коменданта Масковского Кремля. М.	1962
82	Мельгунов С. Красный террор в России. Симферополь.	1991
83	Мельниченко В., Феномен и фантом Ленина, М.	1993
84	Микоян С. А., Мой отец – А. Микоян, М.	2000
85	Микоян С. А., Аскетизм вождя, М.	1989
86	Минутко И. А. Бездна / Миф о Юрии Андропове/. М	1997
87	Мионов С., Сталин и заговор генералов, М.	2005
88	Островский А., Кто поставил Горбачева, М.	2010
89	Пайпс Р., Россия при большевиках, М.	1997
90	Пайпс Р., Россия при старом режиме, М.	1993
91	Пайпс Р., Русская революция, М.	1994
92	Пейн Р., Жизнь и смерть Ленина,	2003
93	Пиманов А., Сталин. Трагедия. Семья,	2016
94	Посонин С., Ленин революционер по принуждению.	
95	Поцелуев В., Ленин, М.	2003
96	Радзинский Э., Сталин: Жизнь и смерть, М.	2003
97	Ратьковский И. Держинский. От «астронома» до железного Феликса. М.	2017
98	Революция 2017 года глазами ее руководителей. М.	2017
99	Реабилитирован посмертно. Вып. 1-2. М.	1989
100	Розонов Т. Уже не секретно. М..	1989
101	Рыжков Н. И., Десять лет великих потрясений, М.,	1995
102	Рыбас Святослав, Рыбас Екатерина, Сталин. Судьба и стратегия, М.	2007
103	Семанов С., Андропов: 7 тайн генсека с Любянки, М.	2003
104	Семанов С., Юрий Владимирович. Зарисовки из тени. М.	1995
105	Семанов В., Кремлевские тайны, М..	1995
106	Семанов С., Сталин. Уроки жизни и деятельности, М.	2002
107	Сервис Роберт, Ленин, М.	2002

108	Сидоровнин Г., Вождь. Ленин, которого мы не знали, Саратов	1992
109	Согрин В. В., Политическая история современной России. 1985 ю 1994. От Горбачева до Ельцина, М.	1994
110	Соловьев В., Клепникова Е., Юрий Андропов. Тайный ход в Кремле, СПб	1995
111	Соловьев В., Клепикова Б. Заговорщики в Кремле. М	1991
112	Солоухин В., При свете дня, Лондон	1992
113	Сталинское Политбюро в 30-е годы. Сборник документов. Составители Хлебнюк О.В. и другие, М.	1995
114	Трофимов Ж. А., Волкогоновский Ленин, М.	1997
115	Трофимов Ж. А., Ульяновы. Поиски, находки, исследования, Саратов,	1988
116	Троцкий Л. Д., К истории русской революции, М.	1990
117	Троцкий Л. Д. Дневники и письма. М.	1994
118	Троцкий Л. Д. Моя жизнь. Иркутск.	1991
119	Троцкий Л. Д., Сталин, М.	1990
120	Троцкий Л. Д., Тайна сталинских фальсификаций, М.,	1990
121	Тишков А. Держинский. М.	1977
122	Уткин А., Измена генсека. Бегство из Европы, М.	2009
123	Фишер Л., Жизнь Ленина, В 2-х томах, М.,	1997
124	Хлебнюк О. В., Политбюро. Механизм политической власти в 30-х годах. М..	1996
125	Хрущев Н. С., Время, Люди-власт. Воспоминание, М.	1979
126	Хрущев Н. С., Материалы к биографии, М.	1989
127	Н. С. Хрущев, Пенсионер союзного значения, М.	1990
128	Хрущов Н. Воспоминания. " Огонек,	1989. но.27.28.39.
129	Хрущев Н. Пенсионер союзного значения. Огонек, но.23.	1990
130	Черняев А. С., Воспоминания, М.,	1991
131	Черняев А. С., Шесть лет с Горбачовым, М.,	1993

132	Чуев Ф., Сто бесед с Молотовым, М.,.	1992
133	Шебаршин Л. В. Рука Москвы. М..	1992
134	Чуев Ф., Так говорил Каганович, М.,.	1992
135	Шахназаров Г., Цена свободы, М.,.	1993
136	Шебаршин Л.В., Из жизни начальника разведки, М.	1994
138	Шеварднадзе Э. А., Будущее пренадлежит свобода, М.	1992
139	Широнин В., Агенты перестройки, М.	2010
140	Штейн М., Ульяновы и Ленин. Тайны родословной и псевдонима, С.Петербург,.	1997
141	Шфронин В. КГБ-ЦРУ. М..	1997
142	Яковлев А. Омут памяти. М.	2000

12. Դասընթացի ուսումնամեթոդական քարտ

12.1. Դասախոսությունների ուսումնամեթոդական քարտ

h/h	Թեմա	Ուսումնասիրվող հարցեր	Ժամաքանակ	Գրականություն ⁹
1.	XX դարի չար հանճարը՝ Վ. Ի. Լենին	Հեղափոխական գործունեության սկիզբը: ՌՄԴԲԿ ստեղծումը: Վտարանդիությունը: 1917թ. հոկտեմբերյան հեղաշրջումը «Համաշխարհային հեղափոխության» լենինյան գաղափարը Վ.Ի. Լենինի «քաղաքական կտակը»: Հիվանդությունը, մահը: Լենինի ճակատագիրը: Վ.Ի. Լենինի ժամանակակից գնահատականը:	8	տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107

⁹ Ըստ 12-րդ կետում նշված ցանկի, օր.՝ ՊԳ 1, ԼԳ 2 և այլն

2.	Ի.Վ. Ստալին. հաղթ արշավ և ողբեր գություն	Ստալինի բացառիկությունը: Ստալինը Լենինի հավատարիմ զինակից և «մեծագույն աշակերտ»: Բոլշևիկյան կառավարության ժողովրդական կոմիսարը: Ստալինյան բռնությունները 1934-1939-թթ.: Անձի պաշտամունքի ձևավորումը: Սոցիալիզմի կառուցման ստալինյան տեսությունը: Սոցիալիզմի համաշխարհային համակարգի ստեղծումը: Ստալինիզմի էությունը: Բռնապետի մահը:	8	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, , 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
3	Ն.Ս.Խրուշչով՝ ազդակային բարենորոգիչը	Խրուշչովը ԽՄԿԿ Կենտկոմի I քարտուղար: Հարձակում «անձի պաշտամունքի» վրա: ԽՄԿԿ XXI համագումարը, կոմունիզմի կառուցման խրուշչովյան մտահաղացումը: Խրուշչովը որպես բարենորոգիչ: Խրուշչովի հեղափոխական դիվանագիտությունը:	8	<i>Տե՛ս գրականություն 36, 58, 125, 126, 127, 128, 129</i>
4	Լ.Ի.Բրեժնև՝ մարշալը, «հերոսը», դափնեկիրը	Լ.Ի. Բրեժնևը ԽՄԿԿ ԿԿ քարտուղար: Լ.Ի.Բրեժնևը Հայրենական պատերազմի տարիներին: Կուսակցական աշխատանքը Մոլդավիայում, Ղազախստում, Մոսկվայում: Լ.Ի.Բրեժնևի «Մալայա Ջեմլյա»-ն, «Խոպան»-ը, «Վերածնունդը»: Լ.Ի. Բրեժնևի կադրային քաղաքականությունը: Ներկուսակցական կյանքը Լ.Ի. Բրեժնևի օրոք: 1968թ. Չեխոսլովակիայի դեպքերը: Բրեժնևյան սահմանադրությունը: Խորհրդային գորքերի ներխուժումն Աֆղանստան	6	<i>Տե՛ս գրականություն 2, 27, 36, 58, 77</i>
5	Յու. Վ. Անդրոպով՝ ՊԱԿ-ի երկարամյա ղեկավարը	ՊԱԿ-ի երկարամյա ղեկավարը: ԽՄԿԿ ԿԿ գլխավոր քարտուղարը և ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի նախագահության նախագահը: Անդրոպովը և Հունգարիայի, Չեխոսլովակիայի դեպքերը, Աֆղանստանի պատերազմը: 15 ամիս ԽՄԿԿ առաջնորդ: Կարգապահության ամրապնդումը երկրում: Վարչահրամայական ճանապարհով բարեփոխումներ անցկացնելու ծրագիրը: Անդրոպովի «դարաշրջանի խորհրդանիշը», ռազմական ուժի ցուցադրումը:	6	տե՛ս գրականություն 36, 58, 86, 103, 110
6	Կ.Ո Չերնենկո՝ կուսակցության աստիճանավորը	Լ.Ի. Բրեժնևի ֆավորիտը, առաջընթացը նրա հետ զուգահեռ: Կուսակցական աստիճանավորը: Թղթաստեղծագործության գիտակ ու կազմակերպիչ Չերնենկոն՝ գլխավոր քարտուղար և ԽՍՀՄ ղեկավար:	6	Տե՛ս գրականություն 36, 58

		Տասներեք ամիս պետության ղեկավար: Չերնենկոն և քաղբյուրոն: Ծերակույտը:		
7	Մ.Ս. Գորբաչով՝ վերջին լենինյանը	Գորբաչովը անցումային շրջանի ղեկավար: Երիտասարդ բարենորոգիչը: Գորբաչովը և արագացումը: Հակաակնոցային արշավանքը և նրա ձախողումը: «Վերակառուցում»: Գորբաչովի տարիմաստությունը: Գորբաչովը՝ Արևմուտքի սիրելին: Մ.Ս. Գորբաչովը ԽՍՀՄ-ի I և վերջին նախագահ: Գորբաչովը ժողովրդավար: Գորբաչովը և միութենական նոր պայմանագիրը: 1991թ. օգոստոսյան խռովությունը: ԽՍՀՄ-ի փլուզումը:	6	Տե՛ս գրականություն 36, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 58, 88, 131, 139

12.2. Գործնական աշխատանքների /սեմինար պարապմունքների ուսումնամեթոդական քարտ

h/h	Թեմա	Ուսումնասիրվող հարցեր	Ժամաքանակ	Ստուգման ձևը	Գրականություն ¹⁰
1.	XX դարի չար հանճարը՝ Վ. Ի. Լենին	Վ.Ի. Լենինի ծագումը: 1917թ. փետրվարյան հեղափոխությունը: Սոցիալիստական հեղափոխության լենինյան տեսությունը: Հրեաների դերը հոկտեմբերյան հեղաշրջման մեջ և խորհրդային պետության ստեղծման գործում: Հրեաները պետական ապարատում: Լենինը որպես հակառուս: Լենինը բռնությունների կազմակերպիչ ու ոգեշնչող	4	Հարց ու պատասխան, իրավիճակային վերլուծություն, խնդիրի առաջադրում, խմբային քննարկում	տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107
2.	Ի.Վ.Ստալին. հաղթարշավ և ողբերգություն	Ստալինի ծագումը: Կոբան՝ հեղափոխական և բոլշևիկ: Ստալինը և ընդդիմության ջախջախումը: Ստալինի անձնական կյանքը, կենցաղը, սովորությունները: Հարաբերությունները գործընկերների հետ: Քաղաքական	4	Հարց ու պատասխան, իրավիճակային վերլուծություն, խնդիրի առաջադրում, խմբային քննարկում	Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102

¹⁰ Ըստ 12-րդ կետում նշված ցանկի, օր՝ ՊԳ 1, ԼԳ 2 և այլն

		ահաբեկչության արվեստը: Ստալինիզմի էությունը: Ստալինի մահը: Ստալինը արևելյան, ասիական տիպի գործիչ և բռնապետ:			
3	Ն.Ս.Խրուշչով՝ ազդակային բարենորոգիչը	Խրուշչովի անցած ուղին, աշխատանք. և քաղաքական ճանապարհը: Լենինյան Կենտկոմի ղեկավարը, Ստալինով հրապուրվածը, նարոդնիկը, տատանվողը, աղճատված դեմոկրատիայի հիմնադիրը: Խրուշչովի անձն. կյանքը, ընտանիքը: Խրուշչովի անկումը	4	Հարց ու պատասխան իրավիճակային վերլուծություն, խմբային քննարկում	<i>Տե՛ս գրականություն 36, 58, 125, 126, 127, 128, 129</i>
4	Լ.Ի.Բրեժնև՝ մարշալը, «հերոսը», դափնեկիրը	1964թ. հոկտեմբերյան «դավադրության» կազմակերպիչն ու հերոսը: Անձնական կյանքը, ընտանիքը, երեխաները, սիրած զբաղմունքը, հանգիստը: Լ.Ի. Բրեժնևի շրջագայությունները երկրում և արտասահմանում: Բրեժնևը՝ մարշալ, «հերոս», դափնեկիր: Համակարգի կործանման նախագուշակը:	2	Հարց ու պատասխան իրավիճակային վերլուծություն, խնդիրի առաջադրում, խմբային քննարկում	<i>Տե՛ս գրականություն 2, 27, 36, 58, 77</i>
5	Յու. Վ. Անդրոպով՝ ՊԱԿ-ի երկարամյա ղեկավարը	Յու. Անդրոպովի ծագումը, երիտասարտ տարիները: Կոմերիտական աշխատանքը: Անձնական կյանքը, կենցաղը: ԽՍՀՄ հարաբերությունները սոցիալիստական երկրների հետ: Անդրոպովի «դարաշրջանի խորհրդանիշը, ռազմական ուժի ցուցադրումը: Երկրի կառավարումը հիվանդանոցից: Պայքարը Կրեմլում իշխանության համար:	4	Հարց ու պատասխան իրավիճակային վերլուծություն, խնդիրի առաջադրում, խմբային քննարկում	տե՛ս գրականություն 36, 58, 86, 103, 110
6	Կ.Ո Չերնենկո՝ կուսակցության աստիճանավորը	Լ.Ի. Բրեժնևի ֆավորիտը, առաջընթացը նրա հետ զուգահեռ: Կուսակցական աստիճանավորը: Թղթաստեղծագործության գիտակ ու կազմակերպիչ Չերնենկոն՝ գլխավոր քարտուղար և ԽՍՀՄ ղեկավար: Տասներեք ամիս պետության ղեկավար: Չերնենկոն և	2	Հարց ու պատասխան իրավիճակային վերլուծություն, խնդիրի առաջադրում, խմբային քննարկում	<i>Տե՛ս գրականություն 36, 58</i>

		քաղբյուրն: Ծերակույտը:			
7	Մ.Ս. Գորբաչով՝ վերջին լենինյանը	Երիտասարդ գլխավոր քարտուղարը: Մ. Գորբաչովը՝ Արևմուտքի սիրելին: Մեծ մտքի և թույլ բնավորության տեր դեկավարը: Պատմական Գորբաչովը և նրա ժամանակակից գնահատականը:	4	իրավիճակային վերլուծություն, խնդիրի առաջադրում, խմբային քննարկում	Տե՛ս գրականություն 36, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 58, 88, 131, 139

12.3. Ինքնուրույն աշխատանքների ուսումնամեթոդական քարտ

Խ/Խ	Ինքնուրույն աշխատանքի թեմաները	Աշխատանքի տեսակը ¹¹	Ներկայացման ժամկետները	Ստուգման ձևը	Գրականություն ¹²
1.	Վ. Ի.Լենինը և 1917թ. հոկտեմբերյան հեղաշրջումը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107
2.	Հրեաների մասնակցությունը հոկտեմբերյան հեղաշրջմանը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107
3.	Հրեաները Ռուսաստանի և ԽՍՀՄ-ի կառավարությունների կազմում:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականության ցանկը 1, 3, 5, 6, 7,10</i>

¹¹ Տես 7-րդ կետի հինգերորդ պարբերությունը

¹² Ըստ 12-րդ կետում նշված ցանկի, օր. ՊԳ 1, ԼԳ 2 և այլն

4	Վ. Ի.Լենինը որպես հեղափոխական գործիչ և տեսաբան: Լենինիզմի ճակատագիրը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107
5	Վ. Ի.Լենինը խորհրդային պետության հիմնադիր:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107
6	Վ. Ի.Լենինի զինակիցները. Լ. Դ. Տրոցկի, Գ. Ե. Զինովև, Լ. Բ. Կամենև, Ն. Ի. Բուխարին:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն ցանկը, 1, 2, 6, 7,10</i>
7	Լենինյան գաղտնիքները:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107
8	Վ. Ի.Լենինի «քաղաքական կտակը»:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 14, 15, 16, 33, 35, 36, 40, 64, 65, 69, 92, 107
9	Բոլշևիկյան գործիչների հեղափոխական ծածկանունները:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականության ցանկը 1, 3, 5, 6, 7,10</i>
10	Ստալինը որպես «լենինյան հանճարեղ աշակերտ»:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
11	Ստալինի անձի պաշտամունքի ձևավորման սկիզբը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
12	Ստալինը և ընդդիմության ջախջախումը: Ստալինը և «դասակարգային պայքարը»:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>

13	Ստալինյան արտաքին քաղաքականությունը 1930-ական թթ.: Ստալին-Չիտլեր տանդեմը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
14	«Արխիպելագ ԳՈՒԼԱԳ»-ի ստեղծումը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
15	Ստալինի ֆենոմենը (բացատրությունը):	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
16	Ստալինի անձնական կյանքը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
17	Ստալինյան բռնությունները 1936-1938թթ	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
18	Ստալինի դերը Հայրենական Մեծ պատերազմի հաղթանակում:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
19	Ստալինյան արտաքին քաղաքականությունը 1940-1950-ական թթ.:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
20	Ստալինի մահը: Իշխանության ճգնաժամը 1953թ.: Եղիշխանություն:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 3, 8, 31, 36, 41, 52, 66, 96, 102</i>
21	Խրուչչովը և անձի պաշտամունքի քննադատությունը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 36, 58, 125, 126, 127, 128, 129</i>
22	Խրուչչովը և լեհական ու հունգարական ճգնաժամերը: Խրուչչովը և 1957թ. պետական հեղաշրջման տապալումը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	<i>Տե՛ս գրականություն 36, 58, 125, 126, 127, 128, 129</i>

23	Խրուչյան «ձնհալը»:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 58, 125, 126, 127, 128, 129
24	Խրուչյան «հեղափոխական դիվանագիտությունը»:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 58, 125, 126, 127, 128, 129
25	Լ. Ի. Բրեժնև. կայունացումից դեպի լճացում:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 2, 27, 36, 58, 77
26	Տնտեսական և քաղաքական փոփոխությունները բրեժնևյան տարիներին:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 2, 27, 36, 58, 77
27	ՅՈՒ. Վ. Անդրոպովը ՊՄԿ-ի տասնհինգամյա ղեկավար:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 58, 86, 103, 110
28	ՅՈՒ. Վ. Անդրոպովը ԽՍԿԿ տասնհինգամյա առաջնորդ:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 58, 86, 103, 110
29	Վ. ՈՒ. Չեռնենկո. ԽՍԿԿ տասներեքամյա առաջնորդը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 58
30	Մ. Ս. Գորբաչովը և վերակառուցման քաղաքականությունը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 58, 88, 131, 139
31	Մ. Ս. Գորբաչովը և ԽՍՀՄ փլուզումը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 58, 88, 131, 139
32	Մ. Ս. Գորբաչովի տարիմաստությունը:	Ռեֆերատ, կլոր սեղան, նախագիծ, խմբային աշխատանք, անհատական աշխատանք, զեկույց	10-րդ և 16-րդ շաբաթ	Գրավոր	Տե՛ս գրականություն 36, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 58, 88, 131, 139

13. Դասընթացի նյութատեխնիկական միջոցների ապահովում¹³

¹³ Նշվում են սարք-սարքավորումների, համակարգչային ծրագրերի նկարագրությունները և քանակը, որոնք անհրաժեշտ են տվյալ դասընթացի ուսումնական գործընթացը

Ռեսուրսի անվանումը	Ռեսուրսի անվանումը, քանակը, նկարագրությունը (անհրաժեշտության դեպքում)
Լսարան (հատուկ կահավորմամբ)	Լսարան
Նյութեր լաբորատոր աշխատանքների համար	
Մարքեր, սարքավորումներ	համակարգիչ, պրոյեկտոր, Մմարթ գրատախտակ
Համակարգչային ծրագրեր	
Այլ	Քարտեզներ, տեղեկատվական նյութեր, պաստառներ

14. Գնահատում

Համալսարանում գործում է բակալավրիատի, մագիստրատուրայի և ասպիրանտուրայի ուսանողների գիտելիքների պարբերական ստուգման և գնահատման բազմագործոնային համակարգ, որի կիրառման հիմնական նպատակներն են՝

- կազմակերպել ուսումնառության համաչափ աշխատանքային գործընթաց, ապահովել գիտելիքների համակողմանի ստուգում, խթանել ուսանողի ինքնուրույն աշխատանքը,
- իրականացնել ինքնուրույն առաջադրանքների, ընթացիկ ստուգումների (ստուգարքներ և քննություններ), ուսումնական գործընթացի այլ բաղադրիչների հաշվառում հետադարձ կապի արդյունավետ մեխանիզմների ներմուծման միջոցով՝ ի նպաստ ուսումնառության գործընթացի բարելավման:

Համալսարանում գնահատման գործընթացը կանոնակարգվում է համաձայն գործող կարգի¹⁴:

14.1. Գիտելիքների ստուգման և գնահատման բաղադրիչներն են՝

- գործնական (սեմինար) և լաբորատոր աշխատանքների ընթացքում նրա ակտիվության և հմտությունների հաշվառում և գնահատում ընթացիկ ստուգումների միջոցով՝ առավելագույնը գումարային 40 միավոր,
- ինքնուրույն աշխատանքների (անհատական առաջադրանքներ) հաշվառում և գնահատում առավելագույնը գումարային 20 միավոր,
- դասընթացի ենթաբաժինների և ծրագրով նախատեսված այլ առաջադրանքների կատարման և յուրացման ընթացիկ ստուգում և գնահատում կիսամյակի ընթացքում (ընթացիկ քննություններ կամ ստուգարքներ)՝ առավելագույնը գումարային 40 միավոր,
- ստուգման արդյունքների ամփոփում գնահատման նշված բաղադրիչների արդյունքների հիման վրա և դասընթացի արդյունարար գնահատականի ձևավորում՝ առավելագույնը գումարային 100 միավոր:

14.2. Ուսանողների գիտելիքների ստուգում.

Դասընթացն ամփոփվում է քննությամբ :

Քննությամբ ամփոփվող դասընթացն ավարտվում է կիսամյակում 2 քննության միջոցով և մյուս բաղադրիչների գնահատումների արդյունքներով:

14.3. Հարցաշար (ըստ ծրագրի)

¹⁴«Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական համալսարան» հիմնադրամի ուսանողների գիտելիքների ստուգման, գնահատման և հաշվառման կանոնակարգ» (ընդունված ՎՊՀ-ի գիտական խորհրդի կողմից 30.062022թ.),

1. Վ. Ի.Լենինի նախնիները և ընտանիքը:
2. Վ. Ի.Լենինը և 1917թ. հոկտեմբերյան հեղաշրջումը:
3. Հրեաների մասնակցությունը հոկտեմբերյան հեղաշրջմանը:
4. Հրեաները Ռուսաստանի և ԽՍՀՄ-ի կառավարությունների կազմում:
5. Վ. Ի.Լենինը որպես հեղափոխական գործիչ և տեսաբան:
6. Վ. Ի.Լենինը և մենշևիկները:
7. Վ. Ի.Լենինը և էսեռները:
8. Վ. Ի.Լենինը խորհրդային պետության հիմնադիր:
9. Վ. Ի.Լենինը և մարքսիզմը: Համաշխարհային հեղափոխության լենինյան գաղափարը:
10. Լենինիզմի ճակատագիրը:
11. Վ. Ի.Լենինի զինակիցները. Լ. Դ. Տրոցկի, Գ. Ե. Զինովև:
12. Վ. Ի.Լենինի զինակիցները. Լ. Բ. Կամենև, Ն. Ի. Բուխարին:
13. Լենինյան ներքին քաղաքականությունը:
14. Լենինյան գաղտնիքները:
15. Վ. Ի.Լենինը և Բրեստ-Լիտովսկի պայմանագիրը:
16. Վ. Ի.Լենինը և ԽՍՀՄ կազմավորումը:
17. Վ. Ի.Լենինի «քաղաքական կտակը»:
18. Արտաքին քաղաքականության լենինյան դոկտրինան:
19. Վ. Ի.Լենինի բնութագիրը արևմտյան պատմագրության մեջ:
20. Վ. Ի.Լենինի անձնական կյանքը:
21. Վ. Ի.Լենինը որպես Ի. Ստալինի հոգևոր հայր:

22. Բոլշևիկյան գործիչների հեղափոխական ծածկանունները:
23. Ստալինը որպես «լենինյան հանճարեղ աշակերտ»:
24. Ստալինը, ինդուստրացումը և կոլեկտիվացումը: Մեծ հեղափոխության տարիները:
25. Ստալինի անձի պաշտամունքի ձևավորման սկիզբը:
26. Ստալինը և սոցիալիզմի կառուցման գաղափարը:
27. Ստալինը և ընդդիմության ջախջախումը 1924-1927թթ.:
28. Ստալինը և ընդդիմության ջախջախումը 1930-ական թվականներին.:
29. Ստալինյան արտաքին քաղաքականությունը 1930-ական թթ.: Ստալին-Հիտլեր տանդեմը:
30. Ստալինը և «դասակարգային պայքարը»:
31. «Արխիպելագ ԳՈՒԼԱԳե-ի ստեղծումը:
32. Ստալինի ֆենոմենը (բացառիկությունը):
33. Ստալինի անձնական կյանքը:
34. Ստալինյան բռնությունները 1936-1938թթ. և նրա գոհերը (կուսակցական, պետական, զինվորական ղեկավար գործիչները):
35. Ստալինի դերը Հայրենական Մեծ պատերազմի հաղթանակում:
36. Ստալինը Թեհրանի, Յալթայի և Պոտսդամի կոնֆերանսներում:
37. Ստալինյան բռնությունները 1940-ական թթ.:
38. Ստալինյան արտաքին քաղաքականությունը 1940-1950-ական թթ.:
39. Ստալինի մահը: Իշխանության ճգնաժամը 1953թ.: Եղիշխանություն:
40. Խրուշչովը և անձի պաշտամունքի քննադատությունը:
41. Խրուշչովը և լեհական ու հունգարական ճգնաժամերը:
42. Խրուշչովը և 1957թ. պետական հեղաշրջման տապալումը:

43. Խրուշչովյան «ձնհալը»:
44. Խրուշչովի տնտեսական բարեփոխումները:
45. Նովոչերկասկի իրադարձությունները: Ղրիմը՝ «խրուշչովի նվեր»:
46. Խրուշչովյան «հեղափոխական դիվանագիտությունը»:
47. Բարեփոխիչի պարտությունը (1964թ. հոկտեմբեր):
48. Լ. Ի. Բրեժնևի քաղաքական կարիերայի վերելքը:
49. Լ. Ի. Բրեժնև. կայունացումից դեպի լճացում:
50. Լ. Ի. Բրեժնև. մարշալը, «հերոսը», դափնեկիրը:
51. Լ. Ի. Բրեժնևը և չեխոսլովակյան, աֆղանական դեպքերը:
52. Տնտեսական և քաղաքական փոփոխությունները բրեժնևյան տարիներին:
53. Բրեժնևյան լճացման հետևանքները:
54. ՅՈՒ. Վ. Անդրոպովը ՊՍԿ-ի տասնհինգամյա ղեկավար:
55. ՅՈՒ. Վ. Անդրոպովը ԽՄԿԿ տասնհինգամյա առաջնորդ:
56. Կ. ՈՒ. Չեռնենկո. կուսակցության աստիճանավորն ու Բրեժնևի ֆավորիտը:
57. Կ. ՈՒ. Չեռնենկո. ԽՄԿԿ տասներեքամյա առաջնորդը:
58. Մ. Ս. Գորբաչովը և վերակառուցման քաղաքականությունը:
59. Մ. Ս. Գորբաչովը՝ Արևմուտքի սիրելին:
60. Մ. Ս. Գորբաչովը և ԽՍՀՄ փլուզումը:
61. Մ. Ս. Գորբաչովի տարիմաստությունը:

Ա) 1-ին ընթացիկ քննություն (կիսամյակի 9-10 շաբաթվա ընթացքում)

- Ընդգրկված հարցեր.

1. Վ. Ի.Լենինի նախնիները և ընտանիքը:
2. Վ. Ի.Լենինը և 1917թ. հոկտեմբերյան հեղաշրջումը:
3. Հրեաների մասնակցությունը հոկտեմբերյան հեղաշրջմանը:
4. Հրեաները Ռուսաստանի և ԽՍՀՄ-ի կառավարությունների կազմում:
5. Վ. Ի.Լենինը որպես հեղափոխական գործիչ և տեսաբան:
6. Վ. Ի.Լենինը և մենշևիկները:
7. Վ. Ի.Լենինը և էսեռները:
8. Վ. Ի.Լենինը խորհրդային պետության հիմնադիր:
9. Վ. Ի.Լենինը և մարքսիզմը: Համաշխարհային հեղափոխության լենինյան գաղափարը:
10. Լենինիզմի ճակատագիրը:
11. Վ. Ի.Լենինի զինակիցները. Լ. Դ. Տրոցկի, Գ. Ե. Ջինովև:
12. Վ. Ի.Լենինի զինակիցները. Լ. Բ. Կամենև, Ն. Ի. Բուխարին:
13. Լենինյան ներքին քաղաքականությունը:
14. Լենինյան գաղտնիքները:
15. Վ. Ի.Լենինը և Բրեստ-Լիտովսկի պայմանագիրը:
16. Վ. Ի.Լենինը և ԽՍՀՄ կազմավորումը:
17. Վ. Ի.Լենինի «քաղաքական կտակը»:
18. Արտաքին քաղաքականության լենինյան դոկտրինան:
19. Վ. Ի.Լենինի բնութագիրը արևմտյան պատմագրության մեջ:
20. Վ. Ի.Լենինի անձնական կյանքը:
21. Վ. Ի.Լենինը որպես Ի. Ստալինի հոգևոր հայր:
22. Բոլշևիկյան գործիչների հեղափոխական ծածկանունները:

23. Ստալինը որպես «լենինյան հանճարեղ աշակերտ»:
24. Ստալինը, ինդուստրացումը և կոլեկտիվացումը: Մեծ հեղաբեկման տարիները:
25. Ստալինի անձի պաշտամունքի ձևավորման սկիզբը:
26. Ստալինը և սոցիալիզմի կառուցման գաղափարը:
27. Ստալինը և ընդդիմության ջախջախումը 1924-1927թթ.:
28. Ստալինը և ընդդիմության ջախջախումը 1930-ական թվականներին.:
29. Ստալինյան արտաքին քաղաքականությունը 1930-ական թթ.: Ստալին-Հիտլեր տանդեմը:
30. Ստալինը և «դասակարգային պայքարը»:
31. «Արխիպելագ ԳՈԻԼԱԳ-ի ստեղծումը»:
32. Ստալինի ֆենոմենը (բացառիկությունը):
33. Ստալինի անձնական կյանքը:
34. Ստալինյան բռնությունները 1936-1938թթ. և նրա գոհերը (կուսակցական, պետական, զինվորական ղեկավար գործիչները):
35. Ստալինի դերը Հայրենական Մեծ պատերազմի հաղթանակում:
36. Ստալինը Թեհրանի, Յալթայի և Պոտսդամի կոնֆերանսներում:
37. Ստալինյան բռնությունները 1940-ական թթ.:
38. Ստալինյան արտաքին քաղաքականությունը 1940-1950-ական թթ.:
39. Ստալինի մահը: Իշխանության ճգնաժամը 1953թ.: Եռիշխանություն:

Բ) 2-րդ ընթացիկ քննություն (կիսամյակի 19-20 շաբաթվա ընթացքում)

▪ Ընդգրկված հարցեր.

1. Խրուշչովը և անձի պաշտամունքի քննադատությունը:
2. Խրուշչովը և լեհական ու հունգարական ճգնաժամերը:
3. Խրուշչովը և 1957թ. պետական հեղաշրջման տապալումը:

4. Խրուչոյան «ձնհալը»:
5. Խրուչոյի տնտեսական բարեփոխումները:
6. Նովոչերկասկի իրադարձությունները: Ղրիմը՝ «խրուչոյի նվեր»:
7. Խրուչոյան «հեղափոխական դիվանագիտությունը»:
8. Բարեփոխիչ պարտությունը (1964թ. հոկտեմբեր):
9. Լ. Ի. Բրեժնևի քաղաքական կարիերայի վերելքը:
10. Լ. Ի. Բրեժնև. կայունացումից դեպի լճացում:
11. Լ. Ի. Բրեժնև. մարշալը, «հերոսը, դափնեկիրը»:
12. Լ. Ի. Բրեժնևը և չեխոսլովակյան, աֆղանական դեպքերը:
13. Տնտեսական և քաղաքական փոփոխությունները բրեժնևյան տարիներին:
14. Բրեժնևյան լճացման հետևանքները:
15. ՅՈՒ. Վ. Անդրոպովը ՊԱԿ-ի տասնհինգամյա ղեկավար:
16. ՅՈՒ. Վ. Անդրոպովը ԽՄԿԿ տասնհինգամյա առաջնորդ:
17. Կ. ՈՒ. Չեռնենկո. կուսակցության աստիճանավորն ու Բրեժնևի ֆավորիտը:
18. Կ. ՈՒ. Չեռնենկո. ԽՄԿԿ տասներեքամյա առաջնորդը:
19. Մ. Ս. Գորբաչովը և վերակառուցման քաղաքականությունը:
20. Մ. Ս. Գորբաչովը՝ Արևմուտքի սիրելին:
21. Մ. Ս. Գորբաչովը և ԽՍՀՄ փլուզումը:
22. Մ. Ս. Գորբաչովի տարիմաստությունը:

1.1. Գնահատման չափանիշները¹⁵.

1. Սեմինար պարապմունքներ՝ առավելագույնը 40 միավոր:
2. Ընթացիկ քննություններ՝ գումարային առավելագույնը 40 միավոր
3. Ինքնուրույն աշխատանք՝ առավելագույնը 20 միավոր:

¹⁵ Լրացվում է ըստ ամբիոնի /դասախոսի որոշման

«ՎԱՆԱԶՈՐԻ Հ. ԹՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷ
ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԴԱՍԸՆԹԱՑԻ ՀԱՄԱՌՈՏ ՆԿԱՐԱԳՐԻՉ

Մասնագիտություն՝ 022201.00.7 – Պատմություն
/դասիչ, մասնագիտության լրիվ անվանումը/
Կրթական ծրագիր՝ 022201.01.7 – Պատմություն
/դասիչ, կրթական ծրագրի լրիվ անվանումը/
Որակավորման աստիճան՝ բակալավր
/բակալավր, մագիստրատուրա/

Վանաձոր 2024

Առկա ուսուցման համակարգ

Դասընթացի թվանիշը, անվանումը	Պ/մ - 004 – ԽՍՀՄ առաջնորդները			
Դասընթացին հատկացվող կրեդիտը	6 կրեդիտ			
Ուսումնառության տարի / կիսամյակ	1-ին տարի, 2-րդ կիսամյակ			
Ժամերի բաշխումը	Լսարանային	72	Դասախոսություն	48
			Սեմինար	24
			Լաբորատոր աշխատանք	
			Գործնական աշխատանք	
	Ինքնուրույն	108		
	Ընդամենը	180		
Ստուգման ձևը	Քննություն			
Դասընթացի նպատակը	<p>«ԽՍՀՄ առաջնորդները» դասընթացի դասավանդումը նպատակ է հետապնդում հանգամանորեն ներկայացնել խորհրդային պետության առաջնորդների գործունեությունը՝ խորհրդային իշխանության կազմավորումից սկսած մինչև ԽՍՀՄ փլուզումը: Կարևորվում է ԽՄԿԿ գործունեությունը սոցիալիզմի կառուցման գործում և նրանում ԽՍՀՄ յոթ առաջնորդների դերակատարումը: Ժամանակակից ռուսական պատմագրության ձեռքբերումների, նորահայտ արխիվային փաստաթղթերի և գնահատականների հիման վրա ներկայացվում է ԽՍՀՄ-ում քաղաքական իշխանության համար պայքարի կրեմլյան «դավադրությունները» և դրանց արդյունքում իշխանության եկած քաղաքական գործիչների գործունեությունը, բացահայտվում է խորհրդային պետության և ԽՄԿԿ առաջնորդի ձևավորման գաղափարախոսական հիմնավորումն ու անհրաժեշտությունը, տրվում է այդ առաջնորդների քաղաքական դիմանկարը:</p>			
Դասընթացի վերջնարդյունքները	<p>Դասընթացը ձևավորում է կրթական ծրագրի հետևյալ վերջնարդյունք(ներ)ը.</p> <p><i>Գիտելիք</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ ԽՍՀՄ 7 առաջնորդների դիմանկարը, նրանց դերակատարումը 20-րդ դարի համաշխարհային պատմության մեջ: <p><u>կարողություն</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Կարողանա գնահատել ԽՍՀՄ առաջնորդների գործունեությունը, ✓ կարողանա բացահայտել ԽՍՀՄ առաջնորդների դերը 20-րդ դարի քաղաքական գործընթացներում 			

	<p>✓ կատարել պատմագիտական վերլուծություններ և ձեռք բերած գիտելիքները կիրառել գործնականում:</p> <p><i>Հմտություն</i></p> <p>✓ պատմության վերաբերյալ բազմաբնույթ գիտելիքների համակարգում և տեսական վերլուծություն</p> <p>✓ համադրել պատմական փաստերը և համակողմանի գնահատել երևույթները</p> <p>✓ գիտելիքների կիրառում՝ համաշխարհային քաղաքական զարգացումները հասկանալու համար</p> <p>✓ պատմական գործընթացներն ու իրադարձությունները համեմատելու և դրանց պատճառահետևանքային կապերը բացահայտելու կարողություն:</p>
<p>Դասընթացի բովանդակությունը</p>	<p>Թեմա 1. XX դարի չար հանճարը՝ Վ. Ի. Լենին</p> <p>Թեմա 2. Ի.Վ. Ստալին. հաղթարշավ և ողբերգություն</p> <p>Թեմա 3. Ն.Ս. Խրուշչով՝ ազդակային բարենորոգիչը</p> <p>Թեմա 4. Լ.Բ. Բրեժնև՝ մարշալը, «հերոսը», դափնեկիրը</p> <p>Թեմա 5. Յու. Վ. Անդրոպով՝ ՊԱԿ-ի երկարամյա ղեկավարը</p> <p>Թեմա 6. Կ.Ու. Չերնենկո՝ կուսակցության աստիճանավորը</p> <p>Թեմա 7. Մ.Ս. Գորբաչով՝ վերջին լենինյանը</p>
<p>Գնահատման մեթոդները և չափանիշները</p>	<p>Գնահատումն իրականացվում է բազմագործոնային համակարգով՝ 100 բալանոց սանդղակով, հետևյալ բաղադրիչների ներառմամբ.</p> <p>✓ ուսումնական գործընթացին ուսանողի մասնակցության աստիճան,</p> <p>✓ ինքնուրույն աշխատանքի կատարում,</p> <p>✓ սեմինար պարապմունքներին ուսանողի մասնակցություն,</p> <p>✓ ուսանողի կողմից դրսևորած ընթացիկ ակտիվություն, հմտություններ և կարողություններ,</p> <p>✓ ընթացիկ քննություն</p>
<p>Գրականություն</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Волкогонов Д. А., Ленин-Политический портрет. В 2-х книгах., М., 1994. 2. Волкогонов Д. А., Триумф и трагедия. Политический портрет И. В. Сталина в 2-х книгах, М., 1989. 3. Волкогонов Д. А., Семь вождей, книга 1, книга 2, М., 1997. 4. Александров-Агентов А. М., От Коллонтай до Горбачева, М., 1994. 5. Бажанов Б., Воспоминание, М., 1990. 6. Бухарин Н., Атака, М. 1924 7. Марк Алданов, Портреты, М., 1994.

8. Фимер Луис, Жизнь Ленина, Лондон, 1970.
9. Троцкий Л. Д., Сталин, М., 1995.
10. Троцкий Л. Д., О Ленине, М., 1994.
11. Троцкий Л. Д., К истории русской революции, М., 1990.
12. Хрущев вспоминает, М., 1970.
13. Семанов С., Сталин. Уроки жизни и деятельности. М. 2002.
14. Суворов Л., Ледокол, Лондон.
15. Ян Грей, Сталин, М., 1995.
16. Аджубей А. Те десять лет. М. 1989.
17. Н. С. Хрущев, Материалы к биографии, М., 1989.
18. Н. С. Хрущев, Время, Люди-власт. Воспоминание, М., 1979.
19. Н. С. Хрущев, Пенсионер союзного значения, М., 1990.
20. Бухарин Н.И., Избранные произведения, М., 1988.
21. Громыко А. А., Памятное, М., 1988.
22. Микоян С. А., Аскетизм вождя, М., 1989.
23. Микоян А.И., Так было, М., 1999.
24. Лапшин А. Судьбаносная схватка. М. 1997.
25. Медведев Р., Свита и семья Сталина. Москва- Пермь. 1989.
26. Медведев Р., Они окружили Сталина, М., 1990.
27. Медведев Р., Личность и эпоха. Политический портрет Л. И. Брежнева, М., 1991.
28. Медведев В., Человек за спиной, М., 1991.
29. Медведев Р., Генсек с Любянки, М., 1994.
30. Медведев В. А. В команде Горбачева. М. 1994.
31. Млинарж 3 денек. Холодом беет от Кремля, Нью-Йорк, 1988
32. Болдин В. И., Крушение пьедестала, М., 1995.
33. Соловьев В., Клепникова Е., Юрий Андропов. Тайный ход в Кремль, Санкт-Петербург, 1995.
34. Соловьев В. Клепникова Е., Заговорщики в Кремле. М., 1991.
35. Чазов Е.И., Здоровье и власть, М., 1991.
36. Черняев А. С., Шесть лет с Горбачевым, М., 1993.
37. Афанасев В., Четвертая власть и четыре генсека, М., 1994.

38. Горбачева Раиса, Я надеюсь, М., 1991.
39. Горбачев М. С., Как это было. М., 1999.
40. Горбачев М. С., Августовский путч, М., 1991.
41. Давидоб О., Горбачев М., Тайные пружины власти, М., 2002.
42. Ельцин Б., Записки президента. М., 1994.
43. Ельцин Б., Исповедь на заданную тему. М., 1990.
44. Степанков В., Лисов Е., Кремлевский заговор. М., 1992.
45. Яковлев А.Н., Горькая Чаша. Ярославль, 1994.
46. Шахназаров Г., Цена Свободы, М., 1993.
47. Краскова В., Кремлевские кланы. М., 1998.
48. Краскова В., Наследники Кремля. М. 1998.
49. Краскова В., Кремлевские свадьбы и банкеты. М.,1997.
50. Краскова В., Кремлевские невесты. М., 1997.
51. Краскова В., Кремлевские дети. М., 1997.
52. Авторханов А., Сила и бессилие Брежнева. Посев., 1976.
53. Берия С., Мой отец-Лаврентий Берия, М., 1994.
54. Каганович Л., Памятные записки. М., 1992.
55. Хлевнюк О.В., Политбюро Механизм политической власти в 30-их годах. М. 1996.
56. Чуев Ф., Сто бесед с Молотовым, М., 1991.